Petru BUTUC
Universitatea Pedagogică
de Stat „I. Creangă”
(Chişinău)

ASPECTE ALE MOTIVAȚIEI FACTORULUI SEMANTIC ÎN SINTAXĂ

Aspects of the semantic factor ’s motivation in syntax

Abstract. For the type division of the sentence’s parts, the semantic factor is definite, because it conceives the research from contents to structures, and it is based on their communication relations aspect and on a natural logic for indentifying the meaning correlation as a basis of predicative indicators. Moreover, the sentence types, divided onto semantic principle, are numerous and various.

Keywords: semantic factor, syntactic and semantic motivation, logical-semantic criterion.

În prezent, termenul „semantică” este utilizat în mai multe domenii ştiinţifice, obţinând, drept consecinţă, variate semnificaţii şi o răspândire mult mai largă. Şi în lingvistică, deşi termenul respectiv a rămas să fie întrebuinţat cu sensul lui lexical clasic (unitate ce marchează conţinutul semnificativ al unui cuvânt sau îmbinări de cuvinte), totuşi la analiza faptelor de limbă, semnificaţia factorului semantic este tratată de pe diferite poziţii, în mai multe direcţii. Astfel, pentru unii lingvişti (plasaţi pe idei descriptiviste), categoria semnificaţiei este una din exterior, în raport cu limba, ceea ce face ca semantica să nu aibă pentru ei niciun temei de a obţine vreo motivaţie în ştiinţa despre limbă.

Pentru lingviştii-funcţionalişti, adepţi ai şcolii pragheze, cercetarea faptelor de limbă este însă de neconceput, ireală chiar, fără categoria semnificaţiei (fără semantică), nu numai în lexicologie, dar şi în morfologie, şi în sintaxologie. Lingvistul Z. Z. Katz, de asemenea adept al şcolii funcţionaliste, vorbind despre motivaţia semantică în sintaxă, susţine, pe bună dreptate, că „factorul semantic al descrierii lingvistice pune interpretarea faptelor de limbă în corespundere cu structura de profunzime a oricărei propoziţii din limbă”. [1, p. 38] Cu alte cuvinte, „în timp ce componentul fonologic întruneşte prezentarea fonetică a propoziţiei, componentul semantic construieşte prezentarea acelui conţinut, care, într-o situaţie comunicativă, reală, firească, poate fi exprimat printr-o unitate ce-şi are prezentările ei fonetice pertinente. Componentul semantic este implicat în descrierea capacităţii vorbitorului de a înţelege şi a crea fără sfârşit propoziţii noi, asigurând, totodată, şi interpretarea fără sfârşit a multitudinii de propoziţii”. [1, p. 33] De aici reiese, despre componentul semantic al descrierii lingvistice, că el

BDD-A22735 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:33 UTC)

face posibil ca sintaxa să-şi poată manifesta pe deplin infinitele capacităţi survenite din caracterul ei relevant, ceea ce înseamnă, după părerea noastră, că sintaxa dispune de multiple forme de organizare structurală a unităţilor ei, păstrând, în paralel, acelaşi conţinut semantic şi comunicativ.

Din punct de vedere onomasiologic, relevanţa structurală a sintaxei pentru semantică poate avea loc în toate situaţiile comunicativ-sintactice, însă mult mai pregnantă este în cadrul unor fenomene lingvistice, care, în general, par să formeze nişte abateri de la norma structurilor gramaticale, deşi, atât în limba vorbită, cât şi în cea scrisă, au o pondere deosebit de mare. E vorba de repetiţii, tautologii şi pleonasme, care se manifestă în toate funcţiile sintactice, atât la nivelul propoziţiei, cât şi la nivelul frazei.

În versurile eminesciene: 1) „O*, rămâi, rămâi* la mine,/ Te iubesc atât de mult...” şi 2) „Mircea însuşi mână-n luptă vijelia'ngrozitoare,/ Care *vine, vine, vine,* calcă totul în picioare.” avem repetiţiile verbale rămâi, rămâi şi vine, vine, vine, care au fost utilizate de autor cu scopul de a evidenţia semnificaţia (1) dorinţei insistente, reieşite din sentimentul profund al nostalgiei şi (2) semnificaţia intensităţii efectuării acţiunii. Sensurile informative preconizate, ce s-au dorit evidenţiate în toată amploarea lor efectivă şi semantică, i-au impus sintaxei atare forme structurale. Deşi aceste semnificaţii mai pot fi căpătate şi prin alte structuri sintactice, motivaţia lor semantico-sintactică însă o pot obţine doar prin fenomenul repetiţiei, adică prin reluarea verbelor.

La nivel sintactic, aceste unităţi propoziţionale necesită o tratare în bloc, întrucât, în asemenea situaţii comunicative, se exprimă compatibilitatea dintre unităţile funcţionale sintactice şi unităţile semnificative (semantice). Aceste două părţi de propoziţie (*rămâi, rămâi* şi *vine, vine, vine*) au funcţie sintactică de predicate verbale, fiind create din stringenta necesitate a vorbitorului de a transmite un anumit mesaj, cu un conţinut substanţial, prin care se realizează plusvalori semantico-sintactice (în exemplul unu – o dorinţă insistentă şi în exemplul doi – intensitatea efectuării acţiunii), ceea ce înseamnă că, din punct de vedere teoretic, o realitate conţinutal-substanţială şi-a găsit, respectiv, şi o formă de exprimare adecvată. Astfel, semantica lor informativă şi-a găsit motivaţie logică în atare structuri sintactice.

Notă. *Motivaţia factorului semantic este evidentă nu numai la delimitarea tipologică a structurilor sintactice cu funcţie de predicate verbale, dar şi la delimitarea celorlalte părţi de propoziţie. Astfel, în temeiul aceloraşi fenomene de limbă (repetiţii, tautologii, pleonasme şi alte construcţii sintactice), punând la bază criteriul semantic, putem identifica şi structuri cu plusvalori semantico-sintactice ale subiectului propoziţiei, ale atributului, ale complementelor etc. Invocăm, în acest sens, doar două situaţii sintactice, pentru subiect ca parte principală, marcându-le prin subliniere, fără a le face comentariu: „Janet avea un loc bun la cămin, într-o cameră cu încă două vechi prietene, iar pe Horia îl aşteptau drumurile şi iară drumurile”.* (Ion Druţă); *„Sus pe muchia dealului,/ Merge-n voia calului/ Un bujor de căpitan/ Care poartă buzdugan”.* (Vasile Alecsandri)

Delimitarea graniţelor structurale ale acestor unităţi sintactice predicative se face însă pornindu-se doar de la criteriul logico-semantic, şi nicidecum de la cel al formei structural-gramaticale, întrucât numai sensul comunicativ-informativ (semantica-sin-

BDD-A22735 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:33 UTC)

tactică) a îmbinat, funcțional, aceste grupuri de verbe, în scopul creării sus-numitelor plusvalori semantico-sintactice ale acestor predicate verbale în sintaxa limbii române. Reluarea aceluiaşi verb (de două şi, respectiv, de trei ori) nu semnifică şi efectuarea în paralel a aceleiaşi acțiuni, de două şi, respectiv, de trei ori. Repetarea verbelor generează doar plusvalorile semantico-sintactice, conținute în aceste grupuri de verbe.

Totodată, e necesar să se ştie că, în atare situații sintactice, unde avem la bază unitatea dialectică dintre formă şi conținut, funcția directorie îi revine în permanență conținutului informativ-comunicativ (semanticii sintactice), şi nicidecum formei structural-gramaticale, deoarece se ştie că nu există şi nici nu poate exista în sintaxă o formă gramaticală abolită total de conținut informativ-comunicativ. Orice formă structural-gramaticală este nu numai generată, dar şi motivată de un sens informativ, deoarece „forma, în sintaxă, rămâne a fi întotdeauna expresia internă a oricărui tip de informație, pe care vrea să şi-o creeze omul prin vorbire”. [2, p. 96]

Orice enunț logic comportă atât relații funcționale sintactice, cât şi relații semantice conținutale. Astfel, în toate funcțiile sintactice (propoziționale şi frastice) se îmbină două aspecte fundamentale ale limbii: cel semantic şi cel sintactic funcțional, ceea ce face ca între structurile unităților sintactice şi cele semantice să existe o interacțiune. Aceste două planuri (sintactic şi semantic) rămân a fi corelative, dar nu şi identice, pentru că fiecare dintre ele, după cum am văzut, îşi manifestă şi caracteristicile proprii. Ceea ce uneşte aceste două planuri este, bineînțeles, semantica (semnificația lingvistică, sensul informativ), căci, de altfel, ar fi inutilă şi absurdă comunicarea omului prin limbă. „Sensul informativ” sau semantica sintactică, „în ultimă instanță, reprezintă rațiunea de a fi a structurii sintactice” [3, p. 12] sau „Sensul, după cum susține profesorul bucureştean Ion Diaconescu, este un factor de coeziune sintactică, după cum organizarea, structura sintactică este un factor de coeziune semantică”. [4, p. 112]

În concluzie, susținem că studiul sintaxei nu poate fi întreprins fără semantică, întrucât semantica alcătuieşte substanța actului comunicării şi condiționează, prin motivație, în cea mai mare măsură, procesele de selecție şi de distribuție a unităților sintactice. De aceea, la delimitarea tipologică a părților de propoziție, e necesar să se țină cont de faptul că orice sens informativ-comunicativ îşi are, respectiv, şi o motivație, care se realizează printr-o formă structural-gramaticală: în sintaxă, forma constituie în permanență motivația unui conținut semantic.

Referințe bibliografice

1. Z. Z. Katz. *Semanticeskaya teoria* // Novoie v zarubejnoi lingvistike, Vîp. X. Moscova, 1983, p. 33.

2. Budagov R. A. *Iazâk i reci v crugozore celoveca*. Moscova: Dobrosvet, 2000, p. 96.

3. Tesniere L. *Éléments d'une syntaxe structurale*. Paris, 1959, p. 12.

4. Ion Diaconescu. *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*. Bucureşti, 1989, p. 112.

BDD-A22735 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:33 UTC)